

Schvéd Brigitta

Diskurzus a hatalmi egyensúlyról és a Habsburg Monarchia szerepéről a kora újkori angol politikai médiában (1697–1720)

A kortárs angol politikai médiatermékekben gyakran találkozhatunk a spanyol örökösödési háború (1701–1714) alakulásának tárgyalásakor a leendő béke (európai) hatalmi egyensúlyra gyakorolt hatását fejtegető utalásokkal. A történeti kutatások már viszonylag korán felvetették a kérdést, hogy pontosan mit is érthettek a kortársak a „hatalmi egyensúly” kifejezése alatt. Az erőegyensúly-retorika alkalmazása ekkorra már korántsem számított szokatlannak az európai, különösen az angol politikai gondolkodásban. Számos kutató úgy véli, hogy mindennek ellenére – vagy éppen emiatt – a korabeli hatalmi egyensúly „homályos és meghatározhatatlan fogalom”, „összetett, változásra és félreértelmezésre hajlamos” (Anderson: 1970), valamint „rosszul alkalmazott, de a kortársak által gyakran használt, így számunkra is fontos és megkerülhetetlen, mint hasznos retorikai eszköz” (Wicklum: 1999). Morten S. Andersen azonban e korábbi felfogást elvetve úgy véli, hogy érdemes a fogalmat úgynevezett „gyakorlati kategóriaként” kezelni, és megkísérelni annak „genealogikus” fogalomtörténeti vizsgálatát (Andersen: 2016). Ha így közelítjük meg ezt a kortársak által gyakran alkalmazott fogalmat, akkor egyértelművé válik, hogy nem csupán retorikai eszközről, hanem sok esetben a korabeli politikai diskurzusok fontos elemét képező politikai kulcsfogalomról beszélhetünk.

Készülő disszertációmban ezt a megközelítést kívánom követni, egyrészt összehasonlító fogalmi és diskurzusanalízis, másrészt politikai ikonográfiai megközelítés révén. Fő célom, hogy feltárjam a hatalmi egyensúly mint politikai fogalom szerepét a 17–18. század fordulójának angol politikai médiájában, miközben figyelembe kívánom venni az európai nagyhatalmi politikában meghatározó szerepet játszó Habsburg Monarchiával kapcsolatos fogalomhasználat sajátosságait is. A Monarchia ugyanis különleges szerepet játszott az európai hatalmi egyensúlyról szóló angol diskurzusban, így a kutatásom alapvetéseit bemutató előadásom második felében azt tárgyalom, hogy a fogalmat milyen értelemben alkalmazták az angol politikai médiában a (közép-)európai régióval kapcsolatos külpolitikai kérdések fejtegetése során.

Az előadás során a Habsburg Monarchiára és annak területeire összpontosítva külön figyelmet fordítok a Magyar Királyságra, hiszen – szinte párhuzamosan a spanyol örökösödési háborúval – az egyetemes Európa érdekéről szóló gondolatok, amelyek számos vonatkozásban megegyeztek az angol hatalmi egyensúly megteremtésére, biztosítására és fenntartására irányuló elmélettel, megjelentek II. Rákóczi Ferenc és diplomatái írásaiban és levelezésében is. Mind a magyar fejedelem, mind pedig diplomatái és politikusai több esetben alkalmazták a hatalmi egyensúly elvét a Rákóczi-szabadságharc (1703–1711) évei alatt (vö. *Europae aequilibrii* vagy Magyarország mint „Európa mérlege”), emiatt úgy vélem, hogy a releváns magyar diplomáciai források összehasonlítása a közel egyidőben megjelent angol politikai művek és kiadatlan források terminológiájával különösen érdekes fogalmi összefüggéseket és kapcsolatokat tárhat fel, amelyek lehetővé teszik, hogy kiemeljük a hatalmi egyensúly korai angol politikai fogalomként való használatának jellegzetességeit és változásait.